

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

Проректор з науково-педагогічної і
навчальної роботи та рекрутації

проф. Гаврилук С. В.

Протокол № 2 від 16.10. 2019 р

**СПЕЦІАЛЬНА МЕТОДИКА РОЗВИТКУ МОВИ ТА
МОВЛЕННЯ**

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни
підготовки бакалавра
спеціальності 016 «Спеціальна освіта»
освітньо-професійної програми «Спеціальна освіта (за нозологіями)»

Луцьк - 2019

Програма навчальної дисципліни «Спеціальна методика розвитку мови та мовлення» для студентів галузі знань 01 Освіта, спеціальності 016 «Спеціальна освіта». - 2019р. – 10 с.

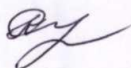
Розробник: Брушневська І.М., старший викладач, кандидат педагогічних наук

Рецензент: Кузава І.Б., доктор педагогічних наук, професор

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Протокол № 1 від 11 вересня 2019 р.

Завідувач кафедри:

(Кузава І.Б.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією факультету педагогічної освіти та соціальної роботи

Протокол № 1 від 18 вересня 2019 р.

Голова науково-методичної
комісії факультету педагогічної освіти
та соціальної роботи

(Антонюк В.З.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

© Брушневська І.М. , 2019

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів 10	01 Освіта	Нормативна
Модулів 2	016 Спеціальна освіта	Рік підготовки 3
Змістових модулів 2		Семестр 5,6
ІНДЗ- є		Лекції 60 год
Загальна кількість годин 300		Практичні 60 год
		Консультації – 18 год
Аудиторних 120	бакалавр	Самостійна робота 162 год
		Форма контролю: залік (5)
		Форма контролю: іспит (6)

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ

У системі підготовки педагогічних кадрів у галузі спеціальної педагогіки методика розвитку мови та мовлення займає одне з особливих місць. Методика навчання дітей дошкільного віку з вадами мовлення є необхідною ланкою у формуванні цілісного уявлення майбутнього корекційного педагога про свою професійну діяльність. Курс «Спеціальна методика розвитку мови та мовлення» забезпечує високий рівень професійної підготовки корекційного педагога, здатного творчо вирішувати завдання навчання, виховання, корекції та компенсації мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку з метою їх інтеграції в сучасну систему соціальних відносин.

Програма з «Спеціальної методики розвитку мови та мовлення» складена з урахуванням сучасних клініко-психолого-педагогічних досліджень, присвячених питанням розвитку та корекції мовлення дітей дошкільного віку, що мають мовленнєві розлади.

Викладання курсу «Спеціальна методика розвитку мови та мовлення» будується на основі тісного зв'язку теорії та практики: на навчанні студентів вмінню спостерігати та аналізувати різні види аномалій мовленнєвого розвитку, виявляти наявні труднощі у розвитку, навчанні та вихованні, знаходити способи їх корекції та компенсації.

Вивчення курсу «Спеціальна методика розвитку мови та мовлення» сприяє підвищенню обізнаності студентів корекційних дисциплін, розумінню важливості навчання, виховання та соціальної реабілітації дітей з мовленнєвими вадами.

Метою курсу є ознайомлення студентів з теоретичними та дидактико-методичними підходами до проблеми розвитку дитини при порушеному мовному онтогенезі в сучасних психолого-педагогічних і корекційно-логопедичних дослідженнях; розвиток уявлення про моделювання процесу логопедичної допомоги дітям в умовах корекційно-освітньої діяльності та сприяння використанню отриманих знань в освітній практиці, засвоєння методології та методу спеціального підходу до педагогічних фактів і явищ, оволодіння фактичним матеріалом, засвоєння знань про своєрідність розвитку дітей з різноманітними вадами, про специфіку їх навчання та виховання, формування вміння характеризувати основні напрямки корекційної роботи з дітьми, що мають різноманітні вади мовленнєвого розвитку.

Предметом курсу «Спеціальна методика розвитку мови та мовлення» є вивчення розвитку, навчання, виховання дітей з мовленнєвими вадами та пристосування їх до життя у навколишньому середовищі.

Об'єктом курсу є - основи логопедичних знань.

Методологія курсу ґрунтується на принципах системності; науковості, діяльно-творчого підходу до професійної підготовки педагогічних кадрів в галузі спеціальної освіти. Важливе значення має взаємозв'язок теоретичних знань та практичних умінь і навичок які отримують студенти на лекціях та практичних заняттях, в процесі самостійної роботи, а також при перевірці глибини і міцності знань під час заліку.

Наукову основу дисципліни складають теоретичні розробки видатних корекційних педагогів, психологів, а також провідних сучасних вчених в галузі логопедії.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

До кінця навчання студенти будуть компетентними у таких питаннях:

- закономірності мовленнєвого розвитку дитини в нормі та при патологіях;
- сутність поняття «дитина з вадами мовлення»;
- диференціація різних видів порушень розвитку мови;
- складність структури дефекту та особливості процесу порушеного розвитку мови;
- корекційні та компенсаторні можливості дітей з мовленнєвими розладами.

Будуть вміти:

- аналізувати і критично оцінювати логопедичний досвід роботи педагогів-практиків;
- обстежувати мову дітей, складати характеристики мовленнєвого розвитку, виділяти необхідні для майбутнього спілкування з дітьми особливості середовища їх розвитку;
- моделювати процес дидактичного мовленнєвого спілкування;
- складати перспективний план, план-конспект конкретного заходу з розвитку мови, планувати окремий комунікативний акт;
- організовувати процес дидактичного спілкування та управляти їм;
- привертати увагу дітей, встановлювати емоційний контакт з ними, забезпечувати мотивацію мовленнєвої діяльності;
- соціально-перцептивні уміння, уміння володіти мовою і використовувати невербальні засоби спілкування, створювати атмосферу довіри в процесі спілкування з дітьми;
- аналізувати комунікативний акт з погляду його ефективності для мовленнєвого розвитку дитини і узагальнювати отримані результати.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Загальні питання вивчення мовленнєвого розвитку дитини

Змістовий модуль 2. Методика формування мовних компонентів дітей з мовленнєвими вадами

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Тема	Кількість годин, відведених на:				
	Лекції	Практич. заняття	Консультації	Самост. робота	
Змістовий модуль I ЗАГАЛЬНІ ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ.					
Тема 1. Предмет, завдання та методологічні основи курсу	2	2		6	

спеціальної методики розвитку мовлення дітей дошкільного віку з порушеннями мовлення					
Тема 2. Нормативно-програмове забезпечення розвитку мови та мовлення дітей.	2	2	2	10	
Тема 3. Система роботи з формування та розвитку мови та мовлення дітей з вадами психофізичного особливостями.	4	4	2	6	
Змістовий модуль II МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МОВНИХ КОМПОНЕНТІВ ДІТЕЙ З МОВЛЕННЄВИМИ ВАДАМИ					
Тема 4. Спеціальна методика формування фонематичних процесів.	4	4		10	
Тема 5. Спеціальна методика розвитку словника дітей.	4	4	2	16	
Тема 6. Спеціальна методика формування пасивного та активного словника дітей	4	4	2	10	
Тема 7. Поняття граматики, граматичних значень. Закономірності засвоєння граматичних значень дітьми дошкільного віку. Завдання та шляхи формування граматичної сторони мовлення у дітей із ТПМ.	4	4	2	16	
Тема 8. Спеціальна методика формування морфологічної сторони мови у дітей із ТПМ.	4	4	2	10	
Тема 9. Спеціальна методика формування способів словотворення.	4	4		10	
Тема 10. Спеціальна методика виховання звукової культури мовлення дітей.	4	4	2	16	
Тема 11. Спеціальна методика розвитку зв'язного мовлення дітей.	4	4		16	
Тема 12. Спеціальна методика формування діалогічного та монологічного мовлення	4	4	2	14	
Тема 13. Спеціальна методика навчання дітей описам	4	4		14	
Тема 14. Спеціальна методика навчання розповіді за картинкою та серіями сюжетних картинок	4	4		6	
Тема 15. Спеціальна методика навчання переказу художніх творів	4	4	2		
Тема 16. Спеціальна методика	4	4			

навчання творчого розповідання.					
Всього: 300 год.	60	60	18	162	

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Тема 1. Теоретико-методологічні основи методики розвитку мови дітей - 6 год.

1. Розвиток мовленнєвого спілкування у дітей раннього віку (до 3 років).
2. Роль різного роду ігор в освоєнні рідної мови дітьми з вадами мовлення.

Тема 2. Система роботи з формування та розвитку мови дітей з вадами мовлення – 10 год.

- 1.Бесіда як метод навчання діалогічного мовлення.
- 2.Методика в навчанні складанню описових розповідей.

Тема 3. Спеціальна методика розвитку словника – 6 год.

1. Словникова робота в різних видах діяльності дітей.
2. Методика формування активного словника при ЗНМ.
3. Методика формування пасивного словника при ЗНМ.

Тема 4. Спеціальна методика формування граматичної будови мови – 10 год.

1. Методика формування морфологічної сторони мови.
2. Методика формування синтаксичної сторони мови.
3. Методика формування способів словотворення.

Тема 5. Спеціальна методика виховання звукової культури мовлення - 16 год.

1. Методика формування звукової сторони мови.
2. Формування фонематичного сприйняття дітей-логопатів.
3. Етапи формування звукової культури мовлення.

Тема 6. Спеціальна методика розвитку зв'язного мовлення -10 год.

1. Методика активізації моторики пальців рук як умова формування моторної сторони мови.
2. Методика навчання розповіді за іграшками (натуральними предметами).

Тема 7. Спеціальна методика формування діалогічного та монологічного мовлення – 16 год.

- 1.Навчання діалогічного мовлення в процесі повсякденного спілкування, в різних видах діяльності дітей.
- 2.Навчання монологічного мовлення в процесі повсякденного спілкування, в різних видах діяльності дітей.

Тема 8. Спеціальна методика навчання описам – 10 год.

1. Методика навчання розповіді за іграшками (натуральними предметами).
2. Методика навчання розповіді за спостереженнями у навколишньому та у природі (натуральними предметами).

Тема 9. Спеціальна методика навчання розповіді за картинкою та серіями сюжетних картинок – 10 год.

1. Методика активізації моторики пальців рук як умова формування моторної сторони мови.
2. Методика навчання розповіді за іграшками (натуральними предметами).
3. Методика навчання розповіді за картинками.

Тема 10. Спеціальна методика навчання переказу художніх творів – 16 год.

1. Методика навчання розповіді з досвіду (колективного і індивідуального).
2. Методика навчання текстам – міркуванням.
3. Методика в ознайомленні дітей з художніми творами і навчанні переказу.

Тема 11. Спеціальна методика навчання творчого розповідання -16 год.

1. Методика в навчанні творчій розповіді.
2. Методика навчання творчій розповіді (на наочній основі).
3. Використання дидактичних ігор в освоєнні мови дітьми з мовленнєвими вадами.

6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Модуль 1			Модуль 2													Модуль 3 (модульний контроль)	Сума балів
			Змістовий модуль (поточне оцінювання)													30+30	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13	T14	T15	T16		
2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5	2,5		

Шкала оцінювання (національна та ECTS)

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену
90 – 100	A	Відмінно
82 – 89	B	Добре
75 - 81	C	
67 -74	D	Задовільно
60 - 66	E	
1 – 59	Fx	Незадовільно

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алтухова, Н. Г. Научитесь слышать звуки / Н. Р. Алтухова. – Спб.: Лань, 1999.
2. Глухов В. П. Формирование связной речи детей дошкольного возраста с общим недоразвитием речи / У. П. Глухов. – М. : МГОПУ, 2004.
3. Гриншпун В.М. Развитие коммуникативных учений у дошкольников в процессе логопедической работы над связной речью / В.М.Гриншпун, В.И.Селиверстов // Дефектология. – 1988. - №3 – С. 8 – 84.
4. Еременко В.Н. Формирование лексико-семантической стороны речи у детей с общим недоразвитием речи / В.Н.Ефименко // Практическая психология и логопедия. – 2003. - № 1 -2.

5. Ефименкова Л. Н. Коррекция усной и письменной речи детей начальных классов, : допомога логопеду / Л. Н. Ефименкова. – М. : ВЛАДОС, 2001. - 336 с.
6. Ефименкова Л. Н. Формирование речи у дошкольников / Л. Н. Ефименкова. - М., 1985.
7. Жукова Н. С. Логопедия: преодоление общего недоразвития речи у дошкольников / Н. С. Жукова, Е. М. Мастюкова, Т. Би. Филичева. - М. : Просвещение, 1998. - 239 с.
8. Ипполитова А.Г. Открытая ринолалия. –М.: Просвещение, 1983. – 95с.
9. Каше Г. А. Подготовка к школе детей с недоразвитием речи / Р. А. Каше. - М. : Просвещение, 1995.
10. Коноваленко В. В. Фронтальные логопедические занятия в старшей группе для детей с ОНР (1, 2, 3 уровня) / У.У.Коноваленко, С.В.Коноваленко. – М. : Гном-Прес, - 1999.
11. Коноваленко В.В. Развитие связной речи : фронтальные логопедические занятия в подготовительной группе для детей с ОНР («Осень», «Зима», «Весна») / У. У. Коноваленко, С. В Коноваленко. – М.: «Гном и Д», 2000-2001.
12. Коноваленко В. В. Формирование связной речи и развитие логического мышления у детей старшего дошкольного возраста с ОНР. Некоторые методы и приемы : методич. помощь / У. У. Коноваленко, С. В Коноваленко. - М. : Издательство «Гном и Д», 2001. - 48 с.
13. Коррекция речи у детей шестилетнего возраста в процессе обучения. К.: Рад. шк. 1984. – 89 с.
14. Лалаева Р. И., Серебрякова Н. В. Коррекция общего недоразвития речи у дошкольников (формирования лексики и грамматики) / Р. И. Лалаева, Н. У. Серебрякова. – СПб. : Союз, 1999.
15. Логопедия /Л.С.Волкова. –М.: Просвещение, 1989. – 528 с.
16. Лебединская К.С. Диагностика раннего детского аутизма./ К.С.Лебединская, О.С.Никольная – М.: Просвещение, 1991. – 96 с.
17. Лопатина Л. В. Преодоление речевых нарушений у дошкольников (коррекция стертой дизартрии) / Л. У. Лопатина, Н. У. Серебрякова. - СПб. : Издательство РГПУ им. А.И. Герцена, Союз, 2001.
18. Марченко І.С. Навчання дошкільників із порушенням мовлення розповіді за картинками / І.С. Марченко // Корекційна педагогіка. – 2008. – №2. – 18 – 23.
19. Методы коррекции нарушений звуковой стороны речи у детей /Под ред. Ленской Р.Г. Киев. 1969. – 82 с.
20. Миронова С. А. Развитие речи у дошкольников на логопедических занятиях / С.А. Миронова. – М. : Просвещение, 1991.
21. Основы логопедической работы с детьми ; под общей ред. Р. В. Чиркиной. - М., 2002.
22. Прищепа К.С. Навчання грамоти / К.С.Прищепа – К.: «Форум», 2002.
23. Рібцун Ю. В. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей молодшого дошкільного віку із ЗНМ : програмно-методичний комплекс / Ю. В. Рібцун. – К. : Освіта України, 2011. – 292 с.
24. Рібцун Ю. В. Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення : прогр.-метод. комплекс / Ю. В. Рібцун; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т спец. педагогіки. - Київ : Кафедра, 2013. - 283 с.
25. Рібцун Ю. В. Звукові намістинки. Формування мовленнєвої полікомпетентності дошкільників: навч.-метод. посіб./ Ю. В. Рібцун. – Тернопіль : Мандрівець, 2015. – 210 с.

26. Рібцун Ю. В. Науково методичне забезпечення реалізації спеціальної освіти дітей із ЗНМ / Ю. В. Рібцун // Логопед. – 2011. – № 8 (8) серпень. – С.
27. Рібцун Ю. В. Вивчення моторної функції молодших дошкільників із ЗНМ / Ю. В. Рібцун // Дефектологія. - 2006. - № 1. - С. 44-48.
28. Рібцун Ю. В. «Дошкільнятко: Корекційно-розвивальна та навчально-виховна робота з дітьми з фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення», с. 52
29. Рібцун Ю. В. Організація роботи логопеда в молодшій групі для дітей із загальним недорозвитком мовлення / Ю. В. Рібцун // Дефектологія. - 2009. - № 2. - С. 17-21.
30. Рібцун Ю. В. Методичні рекомендації щодо формування фонетико-фонематичної складової експресивного мовлення молодших дошкільників із ЗНМ / Ю. В. Рібцун // Український логопедичний вісник : зб. наук. пр. – Вип. 1. – 2010. – С. 72–81.
31. Савченко М.А. Методика виправлення вад вимови у дітей. / М.А.Савченко – К.: Рад шк., 1983.
32. Соботович Е.Ф. Нарушение речевого развития у детей и пути их коррекции / Е.Ф.Соботович – К.: ИСДО, 1995.
33. Ткаченко Т.А. Учим говорить правильно. Система коррекции ОНР у детей 6 лет / Т. А. Ткаченко. – М. : «ГНОМ и Д», 2004. – 144 с.
34. Ткаченко Т.А. Формирование лексико-грамматических представлений / Т. А. Ткаченко. – М. : «ГНОМ и Д», 2003. - 48 с.
35. Ткаченко Т. А. Учим говорить правильно. Система коррекции ОНР у детей 5 лет : помощь воспит., логоп. и родителям /. Ткаченко. – М. : «ГНОМ и Д», 2003. 112с.
36. Трофименко Л.І. Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей середнього дошкільного віку із ЗНМ./ Л.І. Трофименко - К.: Актуальна освіта, 2007. – 119с.
37. Филичева Т. Б. Подготовка к школе детей с ОНР в условиях специального детского сада / Т. Б. Филичева, Г. В. Чиркина. - М. : Просвещение, 1985.
38. Филичева Т.Б. Коррекционное обучение и воспитание детей пятилетнего возраста с ОНР / Т. Б. Филичева, Г. В. Чиркина. – М., 1991.
39. Цветкова Л.С. Нейропсихология счета, письма и чтения. / Л.С.Цветкова – М., 2000.
40. Шеремет М.К. Формування мовленнєвої готовності дітей старшого дошкільного віку з порушенням мовлення до навчання у школі / М.К.Шеремет, Н.В.Пахомова – Навчально-методичний посібник. – К., 2009.
41. Ушакова Т.Н. Принципы развития ранней детской речи / Т.Н. Ушакова // Дефектология. – 2004. -№5.

8. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ

1. Наукові основи розвитку мовлення дітей (методологічні, психологічні, лінгвістичні, психолінгвістичні). Специфіка розвитку мовлення дошкільників.
2. Поняття загального недорозвитку мовлення, його прояви і ознаки у дітей дошкільного віку на різних рівнях.
3. Завдання, принципи і напрями роботи логопеда з розвитку мовлення при ЗНМ.
4. Засоби мовленнєвого розвитку дітей, їх порівняльна характеристика і оцінка.
5. Заняття як засіб мовленнєвого розвитку, зміст і структура занять з розвитку мовлення, їх класифікація. Дидактичні вимоги до них.

6. Методи і прийоми мовленнєвого розвитку, їх класифікації і характеристика.
7. Індивідуальна, фронтальна і підгрупова робота з розвитку мовлення.
8. Поняття словникової роботи та її значення. Завдання і зміст словникової роботи з дітьми при ЗНМ.
9. Загальні питання методики словникової роботи (принципи словникової роботи, тематичні групи слів і критерії їх відбору; класифікація методів і прийомів).
10. Методика словникової роботи на заняттях в молодшому дошкільному віці.
11. Методика словникової роботи на заняттях в середньому дошкільному віці.
12. Методика словникової роботи на заняттях в старшому дошкільному віці.
13. Завдання, напрями і зміст роботи з формуванню граматичної сторони мовлення у дітей із ЗНМ.
14. Шляхи формування граматичної сторони мовлення.
15. Методика занять з формуванню морфологічної сторони мовлення.
16. Методика занять з розвитку синтаксичної сторони мовлення.
17. Методика занять з формуванню словотворчих навиків.
18. Завдання, напрями і зміст навчання зв'язного мовлення при ЗНМ.
19. Розвиток мовленнєвого спілкування у дітей раннього віку (до 3 років) у різних видах діяльності.
20. Бесіда як метод навчання діалогічного мовлення на спеціальних заняттях.
21. Основні методи і прийоми навчання розповіді дітей-дошкільників.
22. Методика навчання розповіді по іграшках (натуральним предметам) на спеціальних заняттях.
23. Методика навчання розповіді за картинкою на спеціальних заняттях.
24. Методика навчання розповіді з досвіду (колективного і індивідуального) на спеціальних заняттях.
25. Методика навчання творчій розповіді (на наочній основі) на спеціальних заняттях.
26. Методика навчання текстам – міркуванням на спеціальних заняттях.
27. Суть методики навчання мовленню (МНМ), його наукове обґрунтування.
28. МНМ в навчанні складанню описових розповідей на заняттях.
29. МНМ в ознайомленні дітей з художніми творами і навчанні переказу на заняттях.
30. МНМ в навчанні творчій розповіді на заняттях.
31. Розробка моделей занять з розвитку мовлення і вимоги до них: тематика, формулювання завдань, планування, відбір і розподіл мовного матеріалу, аналіз конспектів.